

N.F.S. Grundtvig “Kirke-Troen og Skole-Læren”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.26, december 2025

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1846 (SJ: 863)

Teksten er etableret af Stine Kylsø Pedersen

Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Stine Kylsø Pedersen, redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Steen Tullberg

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning ph.d. Anders Holm

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

|A:17

Kirke-Troen og Skole-Læren.

“Enhver bliver salig ved sin Tro” det er et Ordsprog, som kan forstaaes og anvendes meget godt, men som sædvanlig forstaaes og anvendes meget slet, saa Troens *Indhold* gøres til den ubetydeligste Ting i hele Verden, skiøndt al Erfaring lærer, at *den* Tro, der skal flytte Bjerger, maa være Tro paa noget, som *kan* flytte dem, da de ellers, trods al Verdens Tro, tager sig den Frihed at blive staaende.

At nemlig Enhver bliver salig ved *sin* Tro, og *ikke* ved en *Andens*, det gøres der vel hos os Vind med, som en splinterny Opdagelse, der skal gøre det til et ubetydeligt Spørgsmaal, *hvad* Kirken troer og har troet fra Begyndelsen, men det er dog en ligesaa gammel, som indlysende Sandhed, der ikke paa mindste Maade styrker den Indbildning, at *hvilken som helst* Tro, naar den blot er *vores*, kan gøre os salige. Naar man derfor af den Sandhed, at *Troen* er Enhvers *egen* Sag, slutter andet, end at den, *borgerlig* talt, maa være en *fri* Sag, som ingen verdslig Øvrighed maa give os nogen Befaling om eller kræve os til Regnskab for, slutter videre, at det *ikke* er paa eget *Ansvar* for *Sandhed*, eller for Gud og vor Samvittighed, men uden alt *Ansvar* vi har Lov til at troe hvad vi vil, da beviser det kun, at man *ikke* troer paa |A:18 *Sandhed*, og hvad Tro, man da end ellers har, gør naturligviis Ingen i *Sandhed* salig.

Først og sidst er det da aabenbar kun *Sandheds* og ingenlunde *Falskheds* Tro, der *kan* gjøre salig, saa skøndt Sandheds Troen ikke nytter *mig*, med mindre *jeg har* den, saa er den dog hvad den er, ligesaa uafhængig af mig, som Sandheden selv, og dens Indhold maa forefindes af mig, før jeg, ved *Tilegnelsen* kan komme i Besiddelse deraf.

Den første *Troes-Sandhed*, vi nu, som Mennesker forefinde, er *Samvittigheden*, hvormed al Sandheds Tro i os staaer og falder, da Samvittigheden er Sandhedens eget Vidnesbyrd i os om sig selv: Lyset, der oplyser hvert Menneske, som kommer til Verden; thi Samvittighedens hos Alle eenstemmige Vidnesbyrd er ikke, at *Dette* eller *Hint* er sandt og ret, men at der *er* Sandhed og Ret, som umuelig kan forliges med Løgn og Uret, fordi de med Nødvendighed udelukke hinanden.

Om vi nu vil troe dette Samvittighedens Vidnesbyrd eller ikke, det er jo, borgerlig talt, en fri Sag, hvori Ingen kan tvinge os, og maa derfor ikke prøve derpaa, da Alt hvad man i denne Henseende kan *aftvinge* os, er en *Løgn*; men det følger af sig selv, at Samvittigheden, og Sandheden selv, hvis levende Vidnesbyrd den er, vil og maa kræve os til Regnskab derfor, og at det kan ikke være andet end **A:19**Løgn og Falskhed, der hindrer os i at troe Sandheden.

Forsaavidt man nu paa *naturlig* eller *hedensk* Grund kan tale om en Kirke, som et *Troes-Samfund* i *Sandhed*, da er Troen paa Sandhed og Ret i Samvittigheden den *naturlige* Kirke-Tro, og spørger man Nogen af de Oprigtige og Sanddru, som har denne Tro, om de ikke dog maae indrømme, at man ogsaa *uden denne* Tro kan være oprigtig og sanddru, da maae de ikke blot tage dette Spørgsmaal for Spot, men for en Bespottelse af Sandhed og Ret, og derom henvise Enhver til sin egen Samvittighed.

Tænker vi os derimod en heel Udvikling af *hvad* der i det Enkelte og i alle Tilfælde er *sandt* om *Ret* og *Uret*, altsaa en heel Lovbog eller Lovkyndighed, grundet paa eller dog støttet til Samvittigheden, da er vi ikke længer paa *Kirkens*, men paa *Skolens*, ikke længer paa *Troens*, men paa Undersøgelsens og *Oplysningens* Enemærker, og maae her naturlig vente ligesaa megen Forskiellighed, som der er mellem Menneskens Børn i Evner, Alder og Udvikling, uden at dog *derfor* den Ene maatte frakiende den Anden Oprigtighed og Sanddruhed, da de paa ethvert Trin udspringe af Troen paa Sandhed og Ret i Samvittigheden.

Kunde nu den naturlige Tro paa Samvittigheden gjøre Mennesket saligt, da fulgde det af sig selv, at *Christendommen* var *falsk* og vilde aldrig blive troet af samvittighedsfulde Mennesker, thi blot som en *historisk* Forkyndelse af en forhen ubekendt, *saliggjørende* Tro, maatte den da være falsk, hvad enten det saa virkelig var en ny Tro, der erklæredes nødvendig til hvad den Gamle kunde gjøre, eller det var den gamle, velbekendte Tro paa

Samvittigheden, der forkyndtes under et *nyt Navn*, som vilde have Æren for, hvad det ikke udrettede.

|A:20 Hvis derfor *Christdommen* i *Salighedens* Sag skal være værd at spørge og at tale om, da maae de Oprigtige og Sanddrue føle, at Troen paa Samvittigheden gjør dem *ikke salige*, men gjør dem netop bekymrede for deres Salighed, og det i høiere Grad, jo mere oplyste de er om Sandhed og Ret, da disse ingenlunde, som det sig burde, besidder deres *fulde Kiærlighed*, og kan ikke saliggjøre, men maae fordømme alt det *Selvraadige*.

Dette er med jævne og bekiendte Ord, at var vi ikke Syndere, da behøvede vi ingen Forsoner, elskede vi, som Sandhed vil, Gud over alle Ting og Næsten som os selv, da gjorde Sandheden os salige ved Troen paa Samvittigheden, der da vilde være et Vidnesbyrd om vort Samfund med Gud; men naar det nu ikke er saa, og vi derfor trænge til en anden saliggjørende Tro, da føle alle de Oprigtige og Sanddrue, og kun de er værd at tale med om Salighedens Sag, at gives der en saadan Tro, da maa den ikke blot *forudsætte* Troen paa Samvittigheden, men udtrykkelig kræve Oprigtighed og Sanddruhed af sine Bekiendere.

Det Første, vi nu, som oprigtige og sanddrue Mennesker, maae kræve af dem, der forkynde os en saliggjørende Tro, er, at de sige os tydelig og bestemt, *hvad* vi skal *troe*, for at blive salige, thi først da kan vi afgjøre med vor *Samvittighed*, om vi tør troe det, saa naar man anseer det for en Lyde ved den *Christne Kirke*, at Den har en *bestemt, uforanderlig Tro*, som Den kræver af alle sine Medlemmer, og udraaber ved Indgangen for Alles Øren; da har man enten Skielmen bag Øret, eller man veed slet ikke hvad man siger, da den *Christne Kirke* uden det *umuelig* kunde have en i *Sandhed* saliggjørende Tro. Ogsaa nu kan man vist nok paastaae, og har paastaaet, at den *Christne Kirke* er *falsk*, saa den har ikke den Tro, Den aaben|A:21 lydt bekiender og kræver af alle sine Medlemmer; men det seer man let, er en ligesaa ubeviislig som hadefuld Beskyldning, da Kirken derimod selv vilde kundgiøre og bevise sin Falskhed, hvis Den paastod at have en ny saliggjørende Tro, men lod det være sine Medlemmers Sag, om de kunde giætte sig dertil, og erklærede det for ubetydeligt, om de ramde det Rette eller ikke.

Ligesom man imidlertid nuomstunder forvirrer Talen om Tro paa Samvittigheden, ved at sammenblende Samvittighedens eenstemmige Vidnesbyrd om Sandhed og Ret, med den hele Lovbog eller den hele Moral, som man mener, med Føie er udledt deraf eller støttet dertil, saaledes forvirrer man Talen om den *Christne Kirkes Tro*, ved at sammenblende dens eenstemmige Vidnesbyrd ved *Daaben* om sin uforanderlige Tro, med en heel Lærdom, der enten forudsættes udviklet deraf eller efter den *Hellige Skrift* er føiet dertil.

Naar man derfor raaber sig hæs paa, at der fra Arildstid har været megen Forskiellighed i Opfattelsen af *Christdommen*, og at denne Forskiellighed ei blot har sin *naturlige* Grund i Folkenes,

Slægternes og de Enkeltes Forskiellighed, men ogsaa sin *historiske* Grund i stigende Oplysning af og om den *Hellige Skrift*, saa det er ligesaa uforsvarligt, som ufornuftigt at fordre en fuldkommen *Troes-Eenhed*; da skal vi paa Timen indrømme, at *dersom* den *Christne Kirke* nogensinde havde krævet *Troes-Eenhed* paa Lærdommens, Undersøgelsens og Oplysningens Enemærker, da kunde den umuelig være en guddommelig Indstiftelse, heller ikke kunde Dens Tro være sand og saliggjørende, da det maatte være en Overtro enten paa sin egen eller paa sin Skolemesters Forstand og Skriftklogskab; men vi lægge til, at det gjør den *Christne Kirke* *ikke* og det har den aldrig gjort. Hvad *Kirken* kræver af sine Medlemmer og udlover Saligheden for, det hører vi jo ved *Daaben*, og der kræver Den jo hverken *Tro* paa *Skriften* eller paa nogen *Lærdom*, men kun paa *Gud-Fader*, *Sønnen Jesus Christus* og den *Hellig-Aand*, med hvad der gjør disse Navne kiendelige fra alle andre Navne under Solen, og hvad selvkloge *Skolemestre* har indskærpet deres Lærlinger, eller herskesyge *Præster* paalagt deres Tilhørere, eller *verdslige Øvrigheder* befalet deres Undersaatter om *Tro* paa alskens *Bøger* og *Lærdomme*, idag saa og imorgen anderledes, det maa Ingen skrive paa den *Christne Kirkes* Regning, der uforanderlig kræver een og samme Tro af alle sine Medlemmer og udtrykker den saa aabenlydt, saa kort og klart, at den maa være alle dem velbekiendt, der bryde sig om den, og lader sig lige godt antage af Alle, som har Øren at høre med.

Siger man nu, at *denne* Tro paa *Gud-Fader*, som Verdens Skaber, paa *Jesus Christus*, den Korsfæstede men Opstandne fra de Døde, som Guds eenbaarne Søn og Verdens Dommer, og paa den *Hellig-Aand* i Kirken med Synds-Forladelse, Kiøds-Opstandelse og evigt Liv, maa ogsaa være en *fri Sag*, da skal vi ikke blot indrømme, men selv bevise og indskærpe, at ligesom den, menneskelig talt, er en *fri Sag*, da det beroer paa Menneskets eget Hjerter, om han vil tilegne sig den eller ikke, saaledes bør det borgerlig være en aldeles *fri Sag*, om man vil bekiende sig til den eller ikke, da det følger af sig selv at hvem der virkelig har den Tro, ogsaa frivillig bekiender den, og det er stor Synd at ville aftvinge Folk Bekiendelsen, som ikke har Troen, da man derved tvinger de Svage til at lyve og gjør de Stærke til Offere for deres *Oprigtighed* og *Sanddruhed*.

Fordrer man derimod af den *Christne Kirke*, at Den skal erklære det for ligegyldigt, enten Dens *Medlemmer* har og bekiender *den* Tro, som ene kan gjøre dem til Medlemmer af **A:23** Kirken, ja, som ved Optagelsen udtrykkelig er betinget, saa *paa den Tro* er de *christnede* og *døbde*; da er det netop samme Forlangende, som at Sandhed og Samvittighed skal erklære sine Foragtere og Fornægtere for sine gode Venner, saa det kunde den *Christne Kirke* umuelig, uden derved paa det Klareste vitterlig at modsige sig selv og derved bevise, at Den var ikke Sandheds Pille, men idel Løgn og Falskhed, saa alle *oprigtige* og *sanddrue* Mennesker maatte vogte sig vel for at regnes til den.

Mage til Forlangende er aldrig hørt paa Jorden, thi man forlanger jo ikke af det ubetydeligste *Selskab*, at det skal vedkiende sig et Medlem, der bryder Betingelsen for sin Optagelse, og man vilde jo finde det ligesaa latterligt som uretfærdigt at forlange af *Baptisterne*, at de maatte ingen udelukke af deres Samfund, om han end nok saa ivrig og aabenbar bestred den *Daab*, der gjorde ham til Medlem.

Under disse Omstændigheder maa den *Christne Kirke* da vist nok sige: gid jeg havde Vinger, som en Due! da vilde jeg flyve langt bort og blive *Natten* over i Ørken; thi en saadan Nat, som nu, har aldrig ruget over Salighedens Sag, saa blind har man aldrig været for *Sandhed* til *Salighed*, at man vilde *forlange* den aabenbareste *Falskhed* af et Samfund, der erklærer sig i Besiddelse af en guddommelig Aabenbaring og en saliggjørende Tro. At man kan hade den *Christne Kirke*, erklære den for idel Løgn og Falskhed, og indbilde sig, man gør Gud en Tjeneste ved i Bund og Grund at nedbryde den, det er dens Medlemmer fra Arildstid belavede paa, og det har man seet saa tit; men at forlange af den Christne Kirke, at Den selv skal erklære sig for falsk og løgnagtig og saaledes vitterlig undergrave og nedbryde sig selv, det er et saa uhyre og indtil vore Dage uhørt Forlangende, at man ikke engang kan forklare sig det ene af den store Lige|A:24gyldighed for *Aandens Verden* og *Salighed deri*, men maa skrive Størstedelen paa den Forvirrings Regning, som ved Sammenblanding af Kirke og Præsteskab, af Troes-Samfund og Læse-Selskab, og ved den verdslige Tvang til *Troes-Bekiendelse* som et Mundsveir, er blevet grændseløs.

Nu at ville oprede denne Forvirring med en Pen, er vist nok ligesaa forgiæves, som at ville opøse Havet med sin hule Haand, men at pege paa den er derfor ingenlunde unyttigt; thi de, som i det Hele umuelig kan beherskes af den: de Oprigtige og Sanddrue, som *har* den Christne Kirkes *Tro*, de kan og vil efterhaanden udvikle sig af Forvirringen, forsaavidt de selv var hildede, og i Samfund bekæmpe den med det eneste rette Vaaben: med *Lys* i *Sandhed*.

Det Første, en oprigtig Christen nu maa gjøre, for selv at komme ud af Forvirringen og efterhaanden blive den voxen, er, med *Kirkens* Troes-Bekiendelse i Mund og Hjerte, at skielne sin tilsvarende Tro, som han har tilfælles med hele Menigheden, som var, som er og som skal være, og som han maa kræve af Enhver, han skal ansee for sin *Medchristen* i meer end *borgerlig*, i kirkelig og aandelig Forstand, skielne den Tro fra alt Andet, som han enten af Erfaring veed, eller dog, efter sin Oplysning og Skriftklogskab, tænker, er *christeligt*, men maa *ikke* kræve af *alle* Medchristne, da det, selv om hans Oplysning var lydesløs, umuelig kan findes hos alle Christne i enhver *Alder*, paa ethvert *Trin* og under alle *Omstændigheder*.

Har vi nu først saaledes klaret vort christelige *Kirke-Begreb*, saa det slet ikke indeholder Andet end hvad der nødvendig er fælles for alle dem, der troende tilegne sig *Kirkens* Tro, Daab, Himmelske

Fader, Herre og Aand, da henføre vi alt Andet, med *Skriften*, til det *christelige Skole-Begreb*, der vel in|A:25genlunde er grændseløst, da *Troens Regel* sætter det sine tydelige *Grændser*, men som dog, indenfor disse, ei blot tillader men forudsætter utallige Trin og Grader, uden at det skader Fællesskabet eller Salighedens Sag, da det i den *christelige Skole* altid giælder, at hvem der samler Meget, har Intet tilovers, og hvem der samler Lidet fattes ikke.

Besinder vi os nu tillige paa, hvad *Troen* i sig selv er hos os, nemlig Hjertets Sikkerhed paa hvad der er os eller dog synes os ubegribeligt, da seer vi let, at man ligesaavel kan troe i *Skolen*, som i *Kirken*, men det er da en naturlig Tro, vi, indtil videre, skiænke vore Lærere, saa hverken kan den være *eens* under alle Omstændigheder, ikke heller kan den være *uforanderlig* i Tidens Løb, og endnu mindre kan den være *saliggjørende*, da det er en Tro paa *Lærernes* Oprigtighed, Sanddruhed og Oplysning, som naar den er allerbedst grundet, umulig kan udrette mere end Troen paa Guds Oprigtighed, Sanddruhed og Lys i Samvittigheden.

Hvad enten vi nu tænker paa den Christne Kirkes Tro eller paa Kirke-Skolens christelige Oplysning, da opdager vi let, at *verdslig Tvang* umuelig kan gavne eller fremme, men kun skade og forhindre dem, thi hvad man vil *nøde* os til at *troe*, skøndt man ikke kan, det anbefales kun slet til vort Hjertes fri Tilbøielighed, og hvormeget man end forsikkrer os, at Tvangen er til vort eget Bedste, saa pleier det jo dog altid at være Ondt og ikke Godt, man paanøder Folk, og hvem kan for Alvor troe, at de der ikke vil paanøde os fire Skilling, endsige en heel Herregaard, dog virkelig vil paanøde os Himmeriges Rige. Ei bedre gaaer det med verdslig Tvang i *Kirke-Skolen*, thi man behøver jo ikke at tvinge Nogen til at lære *efter* sin bedste Overbeviisning, og tvinger man ham til at lære *imod* den, da skiller man ham netop ved den Oprigtighed og Sanddruhed, der ene fortjener Lærlingens Til|A:26lid, eller rettere, man lokker kun ved Tvangen dem til sig, som ingen Ærbødighed har for Sandhed og ingen Omhu for Andres sande Oplysning, altsaa de Sletteste af alle Lærere.

Men i samme Grad, som vi ikke blot indrømme, men tilraade og prise al muelig Frihed baade i Kirke-Sagen og i Oplysnings-Væsenet, i samme Grad paastaae vi ogsaa *vores Frihed* til at holde fast paa den Christne Kirkes uforanderlige Tro, til at forkynde og udbrede den ved *aandelige* Midler og til at ære den som *Sandheds* Tro, ved at kræve den af Alle, som vil dele *vort christelige* Haab, og nyde *den* Salighed, Christus lover *sine* Troende. Ligeledes paastaae vi *Frihed til* at oplyse vore Børn og alle hvem der *frivillig* kommer til os efter vor bedste Overbeviisning, og *Frihed for* at lade os selv eller vore Børn undervise af dem, vi ingen Tillid har til, eller maae dog vente mere Forvirring end Oplysning af. Dette er den *Christelige Frihed*, som vi ikke kan undvære, og som atten Aarhundreders Erfaring lærer, Ingen kan forholde os, naar vi vil betale den efter sit Værd.

